

Глиняний І.В.

*аспірант кафедри конституційного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ВИБОРЧИХ ЦЕНЗІВ

Сучасне виборче право неможливо уявити собі без певних обмежень активного чи пасивного виборчого права, як своєрідного «фільтру» осіб, які мають право мати відношення до виборчого процесу у сучасній демократичній державі.

Межі принципу загальності виборчого права в реальності визначаються наявністю або відсутністю виборчих цензів, що виключають тимчасово або назавжди певних членів суспільства з участі в управлінні справами суспільства і (або) держави за допомогою виборів.

У конституційно-правовій науці існує багато думок щодо проблематики визначення та класифікації виборчих цензів. Так, за філологічним тлумаченням, ценз - це умова, яка допускає людини до користування тими чи іншими політичними правами. У літературі та політичній практиці іноді ще виділяють «процедурні цензи», що представляють собою нормативно закріплені процедури реалізації активного і (або) пасивного виборчого права, обставлені цілим рядом свідомо нездійснених або важких у виконанні умов (іноді таку загороджувальну функцію виконує сукупність цензів, кожен з яких окремо є цілком розумним).

У літературі та політичній практиці актуалізувалось питання щодо так званих «процедурних цензів», що представляють собою нормативно закріплені процедури реалізації активного і (або) пасивного виборчого права, обставлені цілим рядом свідомо нездійснених або важких у виконанні умов (іноді таку загороджувальну функцію виконує сукупність цензів, кожен з яких окремо є цілком розумним).

До «процедурних цензів» наприклад можна віднести, зокрема, такі: 1) сукупність «жорстоких цензів», які нівелюють пасивне виборче право для певних категорій претендентів («чужаків»), наприклад, в Мікронезії в штаті Чуук ценз осілості

для губернатора становить 25 років, ще губернатор повинен народитися на території штату або бути його представником за походженням свого роду [1, с. 265]; 2) складна процедура реєстрації громадян як виборців для здійснення активного виборчого права (існує в ряді країн Європи і Америки); 3) у всіх п'ятдесяти штатах США є закони, які регламентують внесення імен кандидатів від третьої партії (чи не Республіканської і не Демократичної) в списки кандидатів (виборчі бюлетені) [2, с. 248], що встановлюють ряд важких у виконанні вимог як до кандидатів, так і до ініціаторів їх висунення (наприклад, в деяких штатах збір підписів на підтримку висунення кандидатів від третьої партії скорочений до одного тижня, встановлено вимогу до збирачеві підписів - бути жителем штату і т.д.); 4) мовний ценз, який в ряді держав носить латентний характер і проявляється, наприклад, у виготовленні виборчих бюлетенів, інших виборчих документів, ведення передвиборної агітації та інформування виборців виключно на державному чи іншій мові, що передбачає фактичне необхідність володіння такою мовою для участі в голосуванні, при цьому серед юридичних вимог до осіб, які мають активним виборчим правом, вимога володіння зазначеним мовою відсутня. Мовні бар'єри і низький рівень грамотності також можуть бути навмисно використані, щоб ізолювати і маргіналізувати переміщених виборців. В Азербайджані вимога уряду застосовувати латинський алфавіт є прикладом того, як мовний бар'єр став перешкодою для переміщених виборців, які до свого переміщення, головним чином, звикли користуватися кириличним алфавітом. В Туреччині заборона використання інших мов, крім турецької, у політичних кампаніях перешкоджала участі курдських виборців у виборах, ускладнюючи здійснення свідомого вибору [3].

«Процедурні цензи» відносяться до числа прихованих цензів і можуть бути названі такими лише з певним допущенням.

Більше того, в Україні пропонуються нові (нетрадиційні) цензи. Зокрема, відмічається, що «варто прийняти на час переходу нині окупованих районів Донбасу під юрисдикцію українського права, «сепаратистський ценз», аби лідери та активісти невизнаних республік не мали відразу можливості потрапити до парламенту чи інших місцевих органів влади за

спискам всеукраїнських чи місцевих політичних сил. Можливо взяти до уваги для тих, хто обирається кандидатом в депутати чи мери міст, селищ, сіл, «цензу професійності» (це актуально для мерів, які мали б досвід управління містом чи супровідну освіту)... доречно введення й такого незвичайного цензу для тих хто хоче стати обраним політиком й для тих, хто визначає, кому бути обраним, тобто виборців – «цензу по корупційному досвіду». Це значить, якщо людина за рік чи два до виборів мала звинувачення у політичній чи економічній корупції, вона тимчасово позбавляється виборчих прав. Під такий ценз мають підпадати також члени дільничної виборчої комісії, територіальної виборчої комісії, Центральної виборчої комісії» [4].

За загальним правилом, у відношенні права бути обраним в принципі можуть встановлюватися більш суворі обмеження, ніж по відношенню до права обирати.

Крім того, з обмеженням виборчих прав тісно пов'язане питання позбавлення виборчих прав певних груп населення (наприклад, громадян, які тривалий час проживають поза межами території держави, осіб, які вчинили певні злочини, «негромадян», громадян, підданих процедурі люстрації [5], і т.п.).

З питаннями встановлення цензів та їх подальшої відміни (подолання) в політичній практиці нерідко пов'язуються різноманітні аспекти запровадження квот у виборчому процесі, які передбачають в ході формування тих чи інших, як правило, представницьких, органів публічної влади «резервування» певної кількості мандатів, що підлягають заміщенню, за деякими категоріями населення (етнічних і гендерними меншинами і т.д.).

У конституційно правовій науці існує думка [6, с. 516], що збереження в сучасному конституційному праві ряду зарубіжних країн наявності квот для окремих категорій (груп) населення з метою забезпечити їм представництво в парламенті, по суті, є відхиленням від принципу рівності виборчого права; міжнародне право визнає таке відхилення допустимим, якщо мова йде про спосіб подолання історичної дискримінації цих груп.

Таким чином, можливо дійти до висновку, що певні обмеження виборчих прав громадян при реалізації активного чи пасивного виборчого права є неоднозначним питанням у міжнародному правовому досвіді, сучасні демократичні держави світу встановлюють різні критерії, а також й саму суть правовою природи виборчих цензів виходячи із історичного досвіду та потреб суспільства.

Роль виборчих цензів у сучасній правовій державі складно перебільшити, адже формування політичної еліти, обирання громадян на важливіші політичні посади, які у свою чергу формують внутрішню і зовнішню політику держави є досить складним та актуальним питанням як в міжнародній так і в вітчизняній правовій практиці.

Виборчі цензи виступають певним регулятором такого процесу «формування» керівного апарату державу та потребує вдосконалення з боку держави під потреби сучасного суспільства у зв'язку з прагненням якісного та законного керування державою з боку посадових, які були обрані під час виборчого процесу з метою досягнення цілей такого демократичного суспільства.

Обмеження чи критерії визначення кола осіб які можуть реалізовувати своє виборче право, повинно бути чітко закріплене з боку закону, та обмежуватися лише наявністю таких підстав: 1) обмеження встановлюється законом; 2) обмеження має на меті захист основ конституційного ладу, моральності, здоров'я, прав і законних інтересів інших осіб, забезпечення оборони країни і безпеки держави; 3) обмеження має бути необхідним, тобто відповідним вищевказаним цілям.

Поряд з цим, можливо дійти до висновку, що у конституційно-правовій науці є досить багато пропозиції з боку науковців щодо реформації чи поширення виборчих цензів, що також вплине на їх кваліфікацію яка була вищевказана. Внесення нових виборчих цензів повинно ґрунтуватися виключно за потреб суспільства, адже зменшення кола осіб які приймають участь у виборчому процесі може негативно вплинути на демократичну волю всього суспільства. Але, поряд з чим є очевидним, що реформування виборчих цензів під

потреби сучасної правової держави є необхідним кроком при формуванні незалежної демократичної країни.

Список використаних джерел:

1. Выборы в мире: избирательные цензы / И.Б. Борисов, А.Г. Головин, А.В. Игнатов, Ю.Ю. Комиссаров. М.: РОИИП, 2015. 336 с.
2. Паренти М. Демократия для избранных. Настольная книга о политических играх в США / Пер. с 7-го англ. изд. М.: Поколение, 2006. С. 248–250.
3. Erin Mooney and Balkees Jarrah, The Voting Rights of Internally Displaced Persons: The OSCE Region, Germany: Dual Nationality Change [Електронний ресурс]: march 1999. – volume 6. – Number 3. – Режим доступу: http://migration.ucdavis.edu/mn/more.php?id=1753_0_4_0 (дата звернення 18.02.2021)
4. Гаврилюк Д. Про виборчий ценз. Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/1913972-pro-viborchiy-tsenz.html
5. Ларин А. А. Люстрация как основание ограничения избирательного права // Електронний ресурс. Режим доступу: http://teoria-practica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/2014/4/yurisprudentsiya/larin.pdf.
6. Андреева Г.Н., Старостина И.А. Избирательное право в России и зарубежных странах / Под ред. А.А. Клишаса. М.: Норма, 2010. 563 с.

Доценко Я.П.

*здобувач 2 курсу науково-дослідної магістратури
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

ПРОТЕСТНІ ФОРМИ ЗДІЙСНЕННЯ УСТАНОВЧОЇ ВЛАДИ

Форми здійснення установчої влади є важелями впливу народу на державну політику та правопорядок. При цьому, найбільшого значення набувають протестні дії, що можуть мати правову (референдум) та неправову (революція, повстання) форму.

Е. Ваттель ще стверджував, що право нації - це право змінити свою конституцію, яку він виводив з іншого права